

ընդհանրութիւն ազգի իջեղ տեսա-
նել պատկառութեալ: Անք հաւատամբ
Տէր, զի կամեն Չեր՝ է դործ կատար-
եալ վասն բարօրութեան համազգա-
յին եկեղեցւոյ. ուրեմն ձեզ մնայ
վճռել զակնկալութիւն նորին, Չեզ
մնայ արդարացուցանել և մինչ խաբառ
գրաւել զհամակրութիւն ժողովրդեան
յոժանդակութիւն հանրաշահ խոր-
հրդոց և կամոց Չերոց:

Այլ դուք, հանդիսակից ժող-
վաւոյք, որում անհամբերութիւն հոգւոյ
սպասէիք. ահա Հայր մեր և Տէր հա-
գեւոր, ահա Հովուապետ բարի մեզ
հովուացս և ձեզ հովուեցեալդ. ահա
գայ ամբառնալ յառաքելական Աթոռ
նախահայրապետին մերոյ սրբոյն Վրի-
գորի մեծի և բարձրացուցանել զազգ
և ղեկեղեցի ի պատիւ և ի փառս:
Ապաքէն յառաջ մատիք ձայնակցել
ընդ իս՝ ասելով. Օրհնեալ եկեալդ ան-
ուամբ Տեառն. Օրհնեալ է շնորհա-
բեր գալուստդ յանուն հօր մերոյ սրբ-
բոյն Վրիգորի Առաւորչի, Օրհնեալ
Քրիստոսապակեալ Արցախն ամենայն
Ռուսաց Աղէքսանդր Աթիորցեփէ, որ
յատուկ առանձնաշնորհութեամբ իւ-
րով առ ազգս Հայոց նշանաւորեաց
վասն մեր դպս որ բարերջանիկ. Օրհ-
նեալ և բարձր իշխան Փոխարքայն Առե-
կասեան տահմանայ Ախուրէլ Աթիոր-
ցեփէ, որոյ անգարծ միջնորդութե-
ան ջանքնայ այսօր Հայաստանեայց ե-
կեղեցի վայելելով զառատագութ չը-
նորհա ինքնակալին ամենայն Ռուսաց.
որովք արդարեւ մեծ արար Տէր զառ-
նելն իւր ընդ մեզ, և մեք եղաք և ե-
ղիցուք բերկրեալք. այժմ և միշտ և
յաւիտեանս:

յ 7 Ապրիլ 1867 թ, ի վանայ
Այր եկեղեցւոյ Հայոց Տէրիս:

Համա-ժողովարան-իւն հասարկ, որ
1828 թ-ին հրատարակեցաւ ի Դիմաց Առ-
աւորչի եկեղեցւոյն հոգեւորական Հա-
յոց խնդրոյն պարմաւս:

Նախորդ մարտի և ապրիլի ամառ
թերթերով հրատարակուած հոգեւոյս
Պօղոս Պատրիարքի մէկ ատենաբանու-
թեամբ ճշմարիտ նկարագիր մի տը-
ւինք ներկայ դարուս առաջին քառոր-
դին մէջ պատահած Առաւորչական
և Հռովմէական Հայոց կրօնական վե-
ճերուն. որոնց մանրամասն պարագա-
ները ժամանակագրաց թողլով, հոս
կ'ուզեմք հրատարակել Առաւորչա-
կան ուղղափառ եկեղեցւոյս կողմանէ
յօրինուած հաւատոյ դաւանութիւ-
նը, որում պատճառ տուած են Հա-
յոց եկեղեցիքն բաժանեալները: Առ-
սին զի 1828 ամին երբ Ռ. Վուսթր
տիպուեցաւ իւր հրամանին հակառա-
կողներուն դէմ չարաչար բռնութիւն
ներ բանեցնել, ինչպէս որ դուշա-
կած էր հոգեւոյս Պօղոս Պատրիարքը
իւր վերջիշեալ ատենաբանութեանը
մէջ, բաժանեալ կողմը սկսաւ կրից
զայրութեն ու սրտին կսկիծէն Հայե-
րը հերետիկոս են կանչել, և ուրիշ
քրիստոնեայք եւս անոնցմէ լսելով՝ ա-
նոնք ալ սկսան գայթակղիլ Առաւոր-
չական եկեղեցւոյն ուղղափառութե-
րը: Այսին որոյ այն ժամանակի մեր
լուսաւորեալ ազգայինք հաւատարեաց
մէջ իրենց ունեցած ուղիղ խոստովա-
նութիւնը ճշմարտապէս օտարաց ա-
կանջին հապրնելու և զանոնք տարա-
պարտ մեղքէ և գայթակղութենէ և
անմեղ Ակեղեցին եւս զրոգարտութե-
նէ ազատելու համար փութացին այս
օրինակ դաւանութիւն տալ ընդհա-
նուր քրիստոնէութեան զիմաց, իցոյց
ուղղափառութեւ առաքելական սուրբ
եկեղեցւոյս Հայաստանեայց: Յիշեալ

դաւանութեան հանգանակը յորինողն է Օմիւռնիոյ սուրբ Ստեփաննոս եկեղեցւոյ պատուարժան քահանայ և մեծ վարժապետ Վանանդեցի Տ. Յովհանն Սիրգայեան, գրեալ յերրորդն սեպտեմբերի 1828 ամին :

“Գիտեմք հաստատութեամբ, թէ հերետիկոսութիւնն է մոլորութիւն մօտցի ի մատունս հաւատաւեաց հանդերձ յամառութեամբ կամաց. գիտեմք և զհեղինական հերետիկոսութեան և նորվերով բացէ ի բաց փախչիմք ի նոցանէ : Չեմք անտեղեակ մոլորութեան Սաբէլի՝ որ զմի անձն միայն գնէր յաւմենասուրբ Երրորդութեան : Վերահասու եմք չարափառութեանն Երիտի և Սոկրատի, յորոց մին արարած ասէր զԵրդին, և միւսն զՀոգին սուրբ : Չէ ծածուկ առ ի մէնջ հերձուածն Նեստորի՝ որ չարաչար բաժանէր զերկու բնութիւնս ի Քրիստոս, և երկու անձն գնէր բաժանաբար : Ճանաչեմք և զմոլորութիւնն Եւաիքեաց, որ անիմաստ խորհրդով շփոթէր և խառնակէր զստուածայինն և զմարդկային բնութիւնսն ի Քրիստոս :

“Նոյնպէս յայտնի են մեզ և այլ եւս ամենայն հերետիկոսացն մոլորութիւնք, որք յնդհանուր և յուղղափառ ժողովոյն դատապարտեցան : Աւստի և մեք իսկ ուղղութեամբ որսի և հոգւոյ համաձայնեալ ընդ սուրբ ժողովոյն Նիկիոյ, Կոստանդնուպօլսի, Եփեսոսի և այլոց եւս ուղղափառ ժողովոյն՝ ընդունիմք և դաւանիմք զառ ի նոցանէ հաստատեալ հաւատն երեւոյնցութեամբ շնորհաց Հոգւոյն սրբոյ պարգտանեալ, և հիմնեալ աստուածային և առաքելական անստեղծ բանիւք : Եւ խոտեալ հերքեմք և ոչ ընդունիմք զընդդէմն նորին, որ ներհակ աստուածային և առաքելական սահ-

մանի՝ մոլոր խոտորի յուղղութենէ այլ լատարազ նորաձեւութեամբ ի հաւատոյսն :

“Աւնիմք առ մեզ զհանգանակն Նիկիոյ և Կոստանդնուպօլսի, զորս և միւսորեալ ընթերցեալք յամենայն յեկեղեցի մեր, զի զմատունս հաւատաւեաց համառօտ և յստակ մտօք առաջի առնեն լուսաւորութեամբ ի հոգւոյն սրբոյ, և հաստատութիւն յաստուածաշին ուղղամիտ գրոյն սրբոյ՝ ուղիղ դիտաւորութեամբ :

“Ըստ որոյ՝ հաւատամք յԵրրորդութիւնն սուրբ, և զերիս անձինս դաւանիմք ի միում բնութեան ի տէրութեան և յիշխանութեան, անսկիզբն՝ անեղձն անժամանակ՝ անչափ՝ անպարազիր և անսահման : Իսկ զանուանս երկոց անձանցն որոշեալ ունիմք ծանօթաբար՝ Հայր և Արդի և Հոգի սուրբ : Եւ զերիս անձինս ոչ երբեք աստուածք դաւանիմք, այլ՝ մի Մտուած, մի կամք, մի թաղաւորութիւն, մի իշխանութիւն յաւէտ անբակութեամբ սերտեալ ի յաւիտենից, յորս է մի և անեղբարիակ բնութիւն անձառելի :

“Հաւատամք զՀայրն Մտուած անեղձն անձին և անսկիզբն աղբիւր գերագոյի Մտուածութեան, և սկիզբնալոյս անեղական արեգակն երկուց աստուածեղէն լուսափայլութեց աննիւթ և անորոշելի, և աղբիւրեղէն Մտուածութիւն և Մտուածածնողականին Մտուածածնողութեանց ըստ Գիտնէսիոսի : Ար յանհուն և յաւիտենական էութեանն իմացականութենէ ծնաւ անսկզբնաբար զհաւասարակիցն էութեան իւրում զՆանն անձնաւոր զԱրդին միածին, և ի համահաճութենէ ի ծայրագոյնս բարի յեութեն բոլորեաց յաւիտենականաբար զանրապառ աղբիւրն բարութեան զՀոգին սուրբ : Օ, ի որքան Հայրն՝ Հայր, նոյն

և Որդին՝ Որդի, և Հոգին սուրբ բոլր
խումն անսպառ. և չէր ժամանակ,
յորժամ չէր առ նմա և բնդ նմա Որ-
դի և Հոգի. յորոց միակամ բարերա-
բութենէ ստեղծեալ գոյացան ամենայն
արարածք երեւելիք և աներեւոյթք:

« Հաւատամք և զՈրդին միածին
անսկիզբն և անժամանակ ծնունդ ՚ի
Հօրէ, անայլայլելի և անփոփոխ պատ-
կեր էութեանն Հօր. և նոյն՝ էութե-
ամբ և գոյութեամբ բնդ Հօր և
բնդ սուրբ Հոգւոյն, փառակից և ա-
րարչակից իւր համագոյակցաց. Մտ-
ուած Մտուածոյ, լոյս ՚ի լուսոյ, անեղ
յանեղէ. և իսկական նկարագիր գո-
յացութեան, և աստուածատուր շա-
ռաւիղ սկզբնալոյս արմատոյն, որ ընու-
ղամենայն յամենայնի, և ինքն մնաց ա-
նորոտ և անբոխնդակելի:

« Հաւատամք և զՀոգին սուրբ
բղխումն ՚ի Հօրէ անսպառ և անձառ
՚ի Հայրաշարժ աղբերէ անտի Հօրն է-
ութէ գետ մշտածաւալ. և բնդ Հօր
և Որդւոյ միով փառաորութեամբ
պաշտեալ և երկրպագեալ. տէր և կեն-
դանարար բոլորեցունց, և ճշգրտա-
պատում թարգման խորոյն աստուա-
ծայնոց. որ խօսեցաւ յորէնա և ՚ի մար-
գարէս և յաւետարանս: Մտ պատ-
ճառին՝ յառաջ բղխեալ ՚ի Հօրէ միայ-
նոյ, որպէս և իւր իսկ համագոյակիցն
անշուշտ վկայէ. « Հոգին ճշմարտուե-
որ ՚ի Հօրէ ելանէ ». իսկ ըստ ունա-
կութեան և շնորհաբաշխութեան հա-
ւատար Հօր և Որդւոյ. որպէս և նոյն
ինքն Փրկիչ հետեւեցուցանէ յասելն
առ աշակերտսն. « Զիմէ անտի առնու-
ցու և պատմեցէ ձեզ: Եւ ի մի գի-
տութիւն է յերիս անձինս: Եւ զսոյն
դաւանութիւն առ Հոգին սուրբ՝ ըս-
կրդենական դաւանութիւնն եկեղեց-
ւոյ և հանգանակն Կոստանդինուպոլ-
սոյ հաստատ սահմանեն, և Զոյնք իսկ

հաստատութեամբ ունին և խոստովա-
նին առանց այլայլութեան:

« Հաւատամք և ՚ի մարդեղութիւն
Խանին Մտուածոյ ուղղափառ մոռք և
ստոյգ դաւանեմք. զի նոյն ինքն ան-
ժամանակ ծնունդն հայրենի անպարա-
գիրն յէութեան վասն փրկութեան
մերոյ իշխալ ըստ աւետեացն Վարդի-
էլի՝ անսերմն յղացաւ յորովոյնի անու-
րատ կուսին Մարիամու համահաճ կո-
մօք Հօր և Հոգւոյն, և առեալ զընու-
թիւնն մեր ՚ի մարդուր յարենէ նորա
միաւորեաց բնդ իւրում Մտուածու-
թեան անշիթ և անբաժանելի թա-
փանցական խառնութեամբ. որպէս
լուսոյ բնդ օգոյ, և հրոյ բնդ երկա-
թոյ, և կամ հոգւոյ բնդ մարմնոյ, նոր
և սբանչելի միաւորութեամբ: Վասն
զի թէպէտ և Մտուածն կատարեալ
եղեւ մարդ կատարեալ, սակայն ոչ ան-
յօդ և պարզ բնութիւնն աստուածա-
յին ՚ի թանձր և յօդաւոր բնութիւնն
մարդկան փոխեցաւ. և ոչ իսկ մար-
մինն զգալի ՚ի յանօս և յանբոնելի
բնութիւնն աստուածային. այլ կա-
ցին մտացին երկաքանչիւրն առանց փո-
փոխման և առանց այլայլութեան, ան-
շիթ և անբաժանելի միաւորեալ. ուս-
տի և յերկուց կատարեալ բնութեանց
անշիթ և անբաժան միաւորելոց ե-
ղեւ մի անձն, մի գէմ, և մի անձա-
ռաբար փառաւորեալ բնութիւն. և
ոչ ըստ Նեստորի և Եւտիքեայ մոլոր
չարափառութեցն, զորս նպով սուրբ
եկեղեցի: Եւ իննամեայ ժամանակաւ
ժողկալեալ յարգանդի անարատ կու-
սին Մարիամու ծնաւ որպէս մանուկ,
անխախտ պահելով զկուսութիւնն ծը-
նողին իւրոյ՝ զի անսերմն էր յղութիւն,
և անապական՝ ծնունդն. ոչ սկիզբն
ունելով աստուածութեան և ոչ վախ-
ճան մարդկութեան. զի Քրիստոս Զի-
սուս երեկ և այսօր՝ նոյն և յաւիտեան

լստ սրբազան առաքելոյն Պօղոսի :

« Եւ նոյն ինքն կուսական կաթամբ ընն կերակրեալ գայ յաճումն հասակի լստ տնօրէնութեանն , և զամս երեսուն շրջեալ ՚ի վերայ երկրի եկեալ մկրտի ՚ի Յովհաննէ ՚ի գետն Յորդանան . և յայտնեալ վկայի ձայնիւ Հօր և աղաւնակերպ իջնամբ սուրբ Հոգւոյն : Եւ ստուածահարաչ սքանչելեօք և վարդապետութեամբ բարերարէ ազգի մարդկան . ջարջարեալ խաչի , մեռանի , և մարմինն դնի ՚ի գերեզմանի միաւորեալ աստուածութեամբն . և հոգին իջանէ ՚ի դժոխս անբաժանելի աստուածութիւն : Յերթորդ աւուր ինքնիշխան զօրութեամբ յառնէ ՚ի մեռելոց . և բազմիցս երեւի աշակերտացն ՚ի հաւատ յարութեան իւրոյ , որով և զընտելութիւն մեր յարոյց ՚ի մեռելութենէ մեղաց : Եւ նովին առեցեալ մարմնովն համբարձեալ յերկինս նստի ընդ աջմէ Հօր ՚ի նախունակ աթոռն հաւատարութեան՝ յորմէ և բռնաւ ոչ մեկուսացաւ : Գալոց է և նովին մարմնով և հայրական փառօք դատել զկենդանիս և զմեռեալս , և տալ զհաստուցումն իւրաքանչիւր գործոց , չունելով երբէք զվախճան թագաւորութեանն :

« Հաւատամբ ՚ի մի միայն կաթուղիկէ և առաքելական սուրբ եկեղեցի , որ է հաւաքումն ամենայն ուղղափառ քրիստոնէից մկրտելոց յանուն Հօր և Արդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ յամենայն աղբաց , որոյ իսկական գլուխն է նոյն ինքն տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս :

« Հաւատամբ և ՚ի մի մկրտութիւն , յապաշխարութիւն , ի բաւութիւն , և ՚ի թողութիւն մեղաց , ՚ի յարութիւն մեռելոց , և ՚ի յաւիտենից դատաստանն ընն հոգւոց և մարմնոց , յարքայութիւն երկնից և ՚ի կեանսն յաւիտենականս :

« Եւ միաձայնեալ ընդ նմին ինք-

եան կաթուղիկէ և առաքելական եկեղեցւոյ նզովեմք զայնտիկ , որք առնեն , էր երբեմն յորժամ ոչ էր Արդի . կամ էր երբեմն յորժամ ոչ էր սուրբ Հոգի . կամ թէ յոչէից եղեն . կամ յայլմէ էութենէ ասեն լինել զԱրդին Եւստուծոյ կամ զսուրբ Հոգին . և թէ փոխոխելիք են , կամ այլայլելիք : Վաւրն զի և յառաջին ժողովն Նիկիոյ ՚ի վախճան հանգանակին ՚ի նոյն կնքեցաւ ՚ի ժողովեալ հարց . զոր և սուրբ Վրիդոր Առաւորինն մեր ընկալեալ կրնքեաց իւրով ստորագրութեամբն՝ աւսելով . « Իսկ մեր փառաւորեացուք որ յառաջ քան զյաւիտեանս , երկիրսպաւ գանելով սրբոյ Արքորդութեան և մի Եւստուածութեանն Հօր և Արդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ , այժմ և միշտ և յաւիտեանս . ամէն » :

Ի յաջորդն :

Պերագրաւի- Իսահակ Սրբազան արքեպիսկոպոսի
և իւր ողբիցայ ի Սոբոր հասնիլը :

Եպրիլ 27 թուով նամակ մի ստաւցանք Պեր . Իսահակ արքեպիսկոպոսէն , որ իրենց ի Սուէզ հասնիլը կը ծանուցանէ հանդերձ ուրիշ հետաքրքրական տեղեկութեամբք :

Յիշխողոս (Նիզիոյ Ա) սեմ . ընդհանուր հիւպատոսի հետ տեսութիւն ընդէն յետոյ , նորա տուած յանձնաւորական թղթերով յիշեալ ամսոյն 10 ին՝ աւագ երկուշաբթի օր Նիզիոսէն կը մեկնին երկաթուղիով , և նոյն օրը երեկոյեան դէմ դրեթէ 7 ժամու միջոցին կը հասնին ի Սուէզ . ուր դադրական պանդոկի (օթէլ) մի մէջ սենեակ մի փարձելով կը հանդատանան : Եւ յոյն ժամուն առանց ժամանակ անցընելու՝ Նիզիոյ պարոն հիւպատոսի ի մաց կուտան իրենց գալը , և հետեւ-